

*Сердюк В.Р., доктор техн.наук, проф., зав. кафедри,
Франишина С.Ю., асистент
Вінницький національний технічний університет,
м. Вінниця, Україна*

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІТИКИ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Вступ

Ситуація, що склалася у сфері ефективного та раціонального споживання енергетичних ресурсів привертає велику увагу вітчизняних науковців, державних діячів, політиків, підприємців та простого населення України. Сьогодні кожна людина усвідомлює масштаби цієї проблеми, всеохоплюючий характер та неминучі наслідки. Різке подорожчання енергетичних ресурсів, і як наслідок зростання тарифів для промислових об'єктів та населення, викликали хвилю обурення та занепокоєння подальшим розвитком цих подій.

Проблема енергозбереження для вітчизняної економіки – питання виживання та утримання політичної та соціальної рівноваги, енергетичної та економічної безпеки в суспільстві, що має глобальний характер та необхідність негайного вирішення.

Метою статті є вивчення факторів та причин низької енергетичної ефективності вітчизняної економіки, аналіз динаміки валового внутрішнього продукту в порівнянні з обсягами споживання паливно-енергетичних ресурсів та визначення макроекономічних рівнів економії паливно-енергетичних ресурсів.

Результати аналітичних досліджень

В результаті проведення аналітичних досліджень встановлено ряд факторів (причин) низької енергетичної ефективності економіки України, що визначаються станом паливно-енергетичного комплексу (ПЕК), структурою споживання паливно-енергетичних ресурсів (ПЕР), рівнем енергоємності валового внутрішнього продукту тощо. Серед першочергових чинників слід виділити:

1) надмірну енергетичну затратність вітчизняної економіки, яка щорічно споживає понад 200 млн. тонн умовного палива (т у.п). Так у 2008 році загальний обсяг його споживання склав 211,6 млн. т у.п., з яких: 84,5 млн. т у.п. природного газу, 37,5 млн. т у.п. вугілля та торфу, 38,2 млн. т у.п. ядерного палива, 43,2 млн. т у.п. нафти, рідкого палива та понад 9 млн. т у.п. альтернативних відновлювальних джерел [1].

Цікавим залишається той факт, що з моменту здобуття незалежності України, коли падіння ВВП досягло найнижчої точки і склало у 1998 році лише 39,5% від рівня 1990 року (рис.1), тобто відбулось скорочення майже на 60% (обсяг ВВП у 1990 році становив 486,2 млрд. грн., то в 1998 році – 189,9 млрд. грн.), рівень споживання ПЕР у цей кризовий період знизився лише на 34,5% [1,2].

Важливою частиною дослідження є порівняння структури споживання енергоресурсів України із аналогічною структурою інших країн світу. Найбільшу частку у розрізі видів палива займає природний газ – 41%, в той час як в європейських країнах ця частка не перевищує 22%, у США близько 24%, в середньому по країнах світу - 20%. Споживання нафти зосереджено на рівні 19% в Україні та 30-35% в інших країнах. Проте на надзвичайно низькому рівні виробництва знаходяться альтернативні види палива, частка яких в Україні становить близько 4%, порівняно із 15-17% в різних країнах.

БУДІВЕЛЬНІ МАТЕРІАЛИ, ВИРОБИ ТА САНІТАРНА ТЕХНІКА

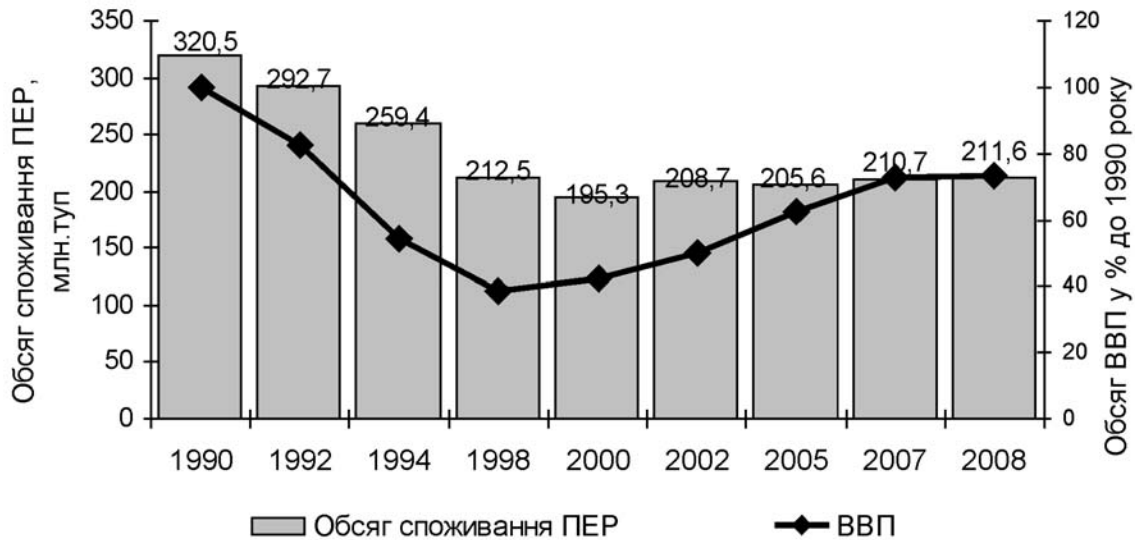

Рисунок 1 - Динаміка ВВП та обсягів споживання паливно-енергетичних ресурсів в Україні

2) у структурі споживання паливно-енергетичних ресурсів за основними видами економічної діяльності найбільший обсяг належить підприємствам ПЕК – понад 40%, та підприємствам житлово-комунального господарства (ЖКГ), якими спожито близько 25 % (рис.2) [2, 3].

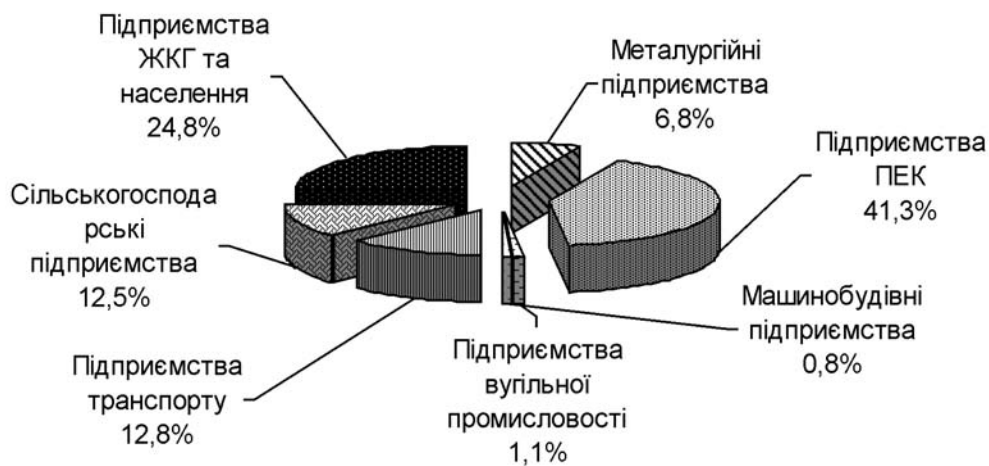

Рисунок 2 - Структура споживання (використання) енергоресурсів економікою України у 2008 році

Так як природний газ є першим енергетичним ресурсом за величиною споживання в Україні доцільно проаналізувати основних його споживачів. Найбільший обсяг природного газу споживає житлово-комунальний сектор та населення дещо більше 30%. Варто нагадати, що Україна щорічно споживає близько 70-75 млрд. м³, з яких на власний видобуток припадає лише 20 млрд. м³, решту складає імпорту переважно з території Російської Федерації.

Ситуація в країні із енергозабезпеченням вкрай критична, що зумовлена в першу чергу значною залежністю України від Росії щодо постачань природного газу, слабо диверсифікований імпорту, що дозволяє основному постачальнику практично в односторонньому порядку впливати на ціну енергоресурсу. Дана теза дуже яскраво відображає цінову політику РФ щодо газових поставок до України. Ще у 2004 році ціна імпортованого російського газу складала 50 дол. США за тис. м³, але вже у 2008 році тариф зріс до 179,5 і на початку 2009 року країна пережила справжній шок від значного подорожчання блакитного палива до 275 дол. США за тис. м³ (рис.3) [2,4].

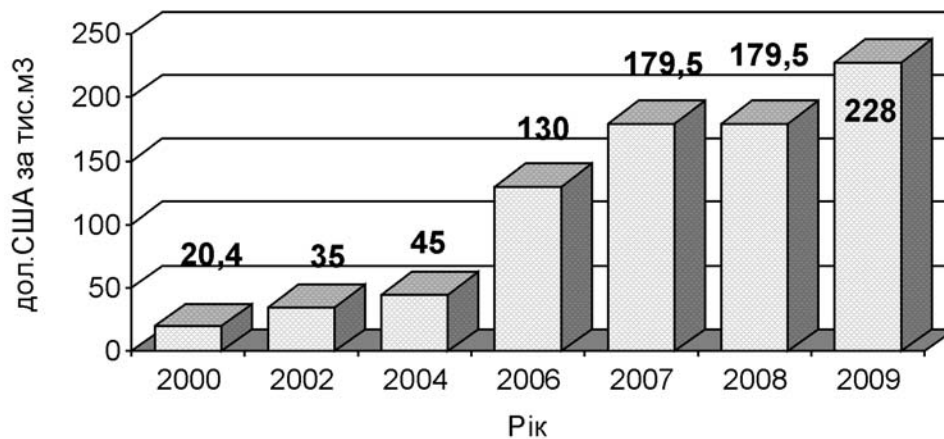

Рисунок 3 - Динаміка росту цін на природний газ для України, дол. США/тис.м³

3) показник енергоємності валового внутрішнього продукту ($e_{\text{ВВП}}$) (рис.4), який характеризує рівень енергетичної ефективності виробництва в цілому по країні. Важливо зазначити, що показник $e_{\text{ВВП}}$ за первинним споживанням ПЕР перевищує аналогічні значення Західних країн в 1,5-2,0 рази, а за кінцевим споживання енергії в 4,0-6,5 рази, що пояснюється в першу чергу незадовільним технічним станом існуючих мереж, передавальних систем, установок, рівнем продуктивних сил країни тощо [4,5].

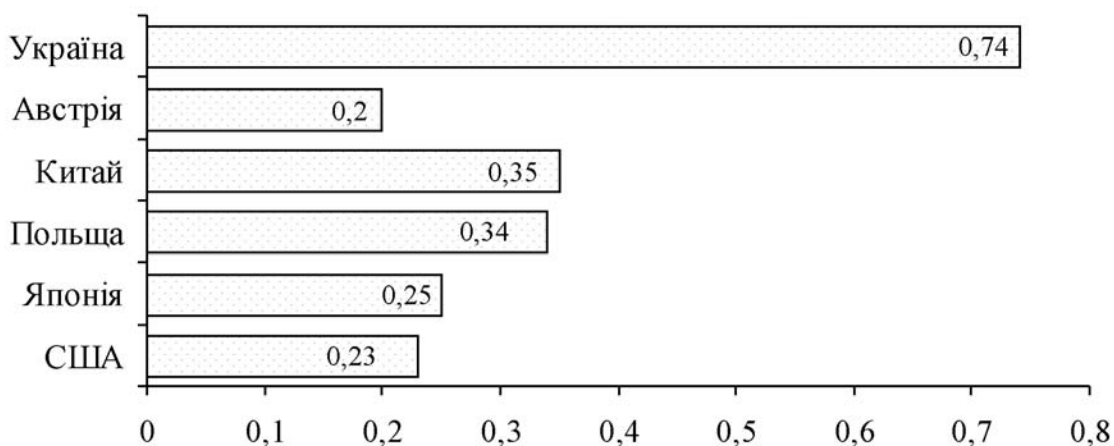

Рисунок 4 - Енергоємність ВВП окремих країн світу у 2008 році, кг у. п. на дол. США

Аналіз стану енергозбереження в Україні виявив особливості, які в першу чергу вказують, що на енергетичну затратність країни впливають в основному внутрішні чинники, що знаходяться під контролем та впливом держави, так як найбільші обсяги втрат та факти неефективного споживання виявлені саме на стадії кінцевого споживання енергії. Кінцева енергія, яка споживається в країні показує реальну потребу в енергоносіях та залежить від реального стану економіки, рівня життя населення та розвитку продуктивних сил. Саме тому, потенціал економії та фактори підвищення енергетичної ефективності зосереджені на трьох рівнях (рис.5).

Рисунок 5 - Рівні економії паливно-енергетичних ресурсів

Така трирівнева система енергоспоживання забезпечує системний підхід до економії ПЕР на стадіях добування, переробки та постачання. Комплекс ціленаправлених та чітких заходів щодо раціонального та економного споживання енергії на цих стадіях в сукупності може забезпечити найбільший енергоекономічний ефект в країні.

Найбільш можлива ефективність видобутку, перетворення, транспортування, розподілу та використання енергії може бути досягнута лише завдяки виваженої державної політики в сфері енергозбереження.

Висновок

Проблема енергозбереження для України має масштабний характер та зачіпає усі сторони суспільних відносин в країні. Кожен сьогодні усвідомлює неминучість енергетичної кризи, що пов'язана в першу чергу зі значним подорожчанням енергоресурсів та великими обсягами імпорту, особливо природного газу.

Економічно ефективний потенціал енергозбереження визначається шляхом співставлення економічної ефективності комплексу енергозберігаючих заходів на трьох рівнях енергоспоживання, з урахуванням реальних темпів та обсягів їх впровадження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистичний щорічник України за (2005-2008) рік. Державний комітет статистики України.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України – www.ukrstat.gov.ua
3. Смерека С.Б. Оцінка сучасного стану ЖКГ та обґрунтування можливості залучення та використання інвестиційних проектів у галузі// Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №10(89). – С. 65-70
4. Офіційний сайт Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів (НАЕР) - www.naer.com.ua
5. Стратегія енергозбереження в Україні: Аналітично-довідкові матеріали / За ред. В. А. Жовтянського, М.М. Кулика, Б.С. Стогнія. – К.: Академперіодика, 2006. – Т.1. – 510 с.
6. Пабат А.А. Енергоекономічні передумови конкурентоспроможності національних енергетичних технологій // Енергетика та електрифікація. – 2007. - №3. – С. 55-62.